

סוגיה ג: קרן

עיון ראשון בסוגיה

א. נתחיל את העיון שלנו עם פסוקי התורה בעניין "קרן" בשמות כא, כח-לו:

(כח) וכי יגח שור את איש או את אשה וַמַּת סָקוּל יִסְקַל הַשּׁוֹר וְלֹא יֵאָכַל אֶת בְּשָׂרוֹ וּבָעַל הַשּׁוֹר נָקִי:
 (כט) וְאִם שׁוֹר נִגַּח הוּא מִתְמַל שְׁלֶשֶׁם וְהוֹעֵד בְּבַעְלָיו וְלֹא יִשְׁמְרֵנוּ וְהַמִּית אִישׁ אוֹ אִשָּׁה הַשּׁוֹר יִסְקַל וְגַם בְּעָלָיו יוּמָת:
 (ל) אִם כֹּפֵר יוֹשֵׁת עָלָיו וְנָתַן פְּדִיּוֹן נִפְשׁוֹ כְּכֹל אֲשֶׁר יוֹשֵׁת עָלָיו:
 (לא) אוֹ בֶן יִגַּח אוֹ בַת יִגַּח כִּמְשֻׁפֵּט הִזָּה יַעֲשֶׂה לוֹ:
 (לב) אִם עֶבֶד יִגַּח הַשּׁוֹר אוֹ אִמָּה כֹּסֵף שְׁלֹשִׁים שְׁקָלִים יִתֵּן לְאֲדֹנָיו וְהַשּׁוֹר יִסְקַל:
 (לג) וְכִי יִפְתַּח אִישׁ בּוֹר אוֹ כִּי יִכְרֶה אִישׁ בֵּר וְלֹא יִכְסֶּנּוּ וְנִפְלַ שְׁמָה שׁוֹר אוֹ חֲמוֹר:
 (לד) בְּעַל הַבּוֹר יִשְׁלֹם כֹּסֵף יָשִׁיב לְבַעְלָיו וְהַמִּית יִהְיֶה לוֹ:
 (לה) וְכִי יִגַּף שׁוֹר אִישׁ אֶת שׁוֹר רֵעֵהוּ וַמָּכְרוּ אֶת הַשּׁוֹר הַחַי וְחָצוּ אֶת כִּסְפוֹ וְגַם אֶת הַמֵּת יַחְצִיּוּ:
 (לו) אוֹ נוֹדַע כִּי שׁוֹר נִגַּח הוּא מִתְמַל שְׁלֶשֶׁם וְלֹא יִשְׁמְרֵנוּ בְּעָלָיו שְׁלֹם שְׁלֹם שׁוֹר תַּחַת הַשּׁוֹר וְהַמִּית יִהְיֶה לוֹ:

1) איך נקראת בתורה פצולת התקפת השור בקרנו?

ב. נעיין ברש"י בסוגייתנו בד"ה "נגיפה":

2) מה המשמעות של המילה "נאיפה"?

ג. נתבונן שוב בסוגיה שלנו, ברש"י וגם בפסוקים:

3) האם נאיפה היא תולדה דקרון או קרון עצמה? ואלו פי לה, מה המשמעות של נאיפה בתורה?

ד. ועכשיו נראה את דברי רש"י בד"ה "לומר לך":

4) למה לא לאמר שנאיפה היא נאיפה (היינו באי"ת)?

---

5) רש"י אומר ש"נאיפה אשכחן דקרון היא". מניין לך?

ה. הגמרא הביאה שני פסוקים לעניין קרן - נעיין ברש"י ד"ה "אלא":

6) למה צריק פסוק מן הנביאים כדי ללמוד קרן? למה לא די בפסוק מספר דברים?

ו. אחרי כל זה הגיע הזמן לעיין בתוספות ד"ה "אבל":

7) מה קושייתם על ההסבר שהסברנו בדבר הצורך בשני פסוקים?

תשובות

- (1) נגיחה.
- (2) דחיפה בגוף.
- (3) נגיפה היא תולדה דקרון ונגיפה שכתוב בתורה אינה אלא נגיחה.
- (4) ידוע לנו שנגיחה היא בקרון, מן התורה, אבל אין ידיעה מן התורה שנגיפה היא בגוף.
- (5) הוא מתכוון שמפורש בתורה שנגיחה היא בקרון, מן הפסוקים שהביאה הגמרא: "ויעש לו צדקיה וגו'", וגם "בכור שורו הדר לו".
- (6) היות וקיימת מציאות של קרן תלושה, היינו אומרים שהתורה בספר דברים מרמזת על נגיחה כזאת, ורק לה שייך חצי נזק, משום שהיא משונה. לכן באים ב' הפסוקים לומר שאין הבדל בין נגיחה בקרון בפה לנגיחה רגילה.
- (7) תוספות מקשים שלכאורה אין סיבה לחשוב שקרן מחוברת יותר חמורה מקרן תלושה. שהרי אם מקרן תלושה היא נלמדת אז דיה להיות כמותה ואילו אם משאר נזיקין נלמדת, למ"ד פלגא נזקא קנסא, לא היינו אומרים שקרן מחוברת מועדת מתחילתה.

דף ב ע"ב

סוגיה ג: קרן

עיון שני בסוגיה

א. למדנו בדף ב ע"א שמהות קרן היא המזיק ש"כוונתו להזיק", ושן "יש הנאה להזיקה". נעיין בגמרא לקמן טו ע"ב בסוגיית "פלגא נזקא קנסא וכו'" בדברי הגמרא "האי כלבא דאכל אימרי וכו'".

(1) מה קשה לכלל זה?

ב. התוספות ד"ה "והנחש" ב"ק טז ע"א דנים בשאלת האם "כוונה להזיק ברגילות" היא קרן.

(2) מה המאפיין המהותי של קרן לפי דברי התוספות?

(3) לפי זה מה ההבדל המהותי בין קרן לבין שן וכדל?

ג. לפי הנאמר עד כאן, נראה שישנה סתירה בין הגמרא בדף ב ע"א שאמרה שקרן "כוונתו להזיק" לבין הגמרא בהמשך שאומרת שקרן משונה היא. כדי ליישב סתירה זו נתחיל לעיין בחידושי הרשב"א ב ע"ב בד"ה "אבל במחוברת" ושם מהמילים "ועדיין יש להקשות וכו'" ובתירוץ של ר"ת שם:

חידושי הרשב"א בנא קמא דף ב עמוד ב

ועדיין יש להקשות מאי קאמר דהו"א דמחוברת כולה מועדת היא דמנא תיתי, אי מקרא דצדקיי דיה להיות כמוה, ואי משאר נזיקין הא אמריי לקמן דקרן אי לא כתיבא לא אתיא מכלהו משום דאינה מועדת מתחלתה, ותירץ ר"ת ז"ל דודאי ילפינן לה מן השאר למ"ד פלגא נזקא ממונא דלדידיה אף הקרן מועדת מתחלתה דכלהו שוורים לאו בחזקת שימור קיימי, והיינו דקאמר לקמן: "כלהו אתיין לבר מקרן דאיכא למיפרך מה להנך שכן מועדין מתחלתן ולמ"ד אדרבה קרן עדיפא שכונתה להזיק קרן נמי אתיא". דלמ"ד פלגא נזקא קנסא כולהו שוורים בחזקת שימור קיימי הלכך לא אתיא מכלהו אבל מ"ד קרן עדיפא הוא מאן דאית ליה פלגא נזקא ממונא דכולהו שוורים לאו בחזקת שימור קיימי אלא מועדין לכוין ולהזיק מתחלתן, ודלא כפרש"י ז"ל שפירש שם מ"ד קרן עדיפא לא אתפרש היכא, והכא ה"ק למ"ד קרן עדיפא הו"א דמחוברת כולה מועדת היא.

(4) איך ניתן להתאים את שתי ההצדקות של קרן לפני ההצדקה של החלוקת האם קרן היא חיוב ממונא או קנס?

ד. מדברי התוספות בדף טו ע"ב ד"ה "והשתא" נלמד משהו חשוב למ"ד פלגא נזקא ממונא.

(5) מה התוספות סוקריים בצניין כלבא דאכל אימרי דפלגא נזקא

ממונא?

6) איך ניתן לתרץ על פי זה את הסתירה שבין תחילת המסכת לבין סוגיית "האי כלאב"?

ה. נעניין עכשיו בדברי המהרש"א במהדורה בתרא לבבא קמא דף טו ע"ב על דברי התוספות ד"ה "השתא":

מהרש"א ב"ק מהדורא בתרא טו ע"ב
 בתוס ד"ה והשתא דאמרת פלגא נזקא קנסא כו' דתרווייהו משונים הם אע"ג דקרן כוונתו להזיק עכ"ל. וכה"ג כתב הרא"ש למ"ד פלגא נזקא קנסא אע"ג שיש הנאה להזיקו נפק לה מתורת שן והוי קרן כו'. וק"ק דא"כ מאי פריך לעיל בפרקין מהשן שיש הנאה הא מקרי נמי קרן ביש הנאה להזיקו. ופריך נמי מקרן שכוונתו להזיק הא איכא נמי בקרן שאין כוונתו להזיק בהך דכלבא דאכל אמרי כו' ודוחק לומר דכל הך סוגיא דלעיל אזלא כמ"ד פלגא נזקא ממונא וק"ל.

7) מה דעתו על התירוץ שהובא בסאה הקודמת?

ו. כדאי לראות את המשנה בדף יט ע"ב בעניין שן שאכלה כסות או כלים.

8) מה קשה משם ל"מ ד"ה שסוגיית תחילת המסכת אליבא ד"מ ד"ה "פלאא נזקא ממונא" ותכונת קרן "כוונה להזיק"?

ז. ננסה לתרץ קושי זה עם ספר רשימות שיעורים על ב"ק, סימן ט סעיף ג:

רשימות שיעורים בבא קמא סימן ט סעיף ג
 והנה האחרונים ז"ל הקשו על מ"ש התוס' בדף ט"ו דלמ"ד פ"נ ממונא ליכא חיוב במשונה דא"א ללומדו מקרן דהוי אורחיי וכנ"ל, והקשו ע"ז מהא דמבואר בפי כיצד הרגל דף י"ט ע"ב בהמשנה דאכלה כסות או כלים משלם חצי נזק, דמבואר דמשונה חייב מטעם קרן, עוד הקשו האחרונים דלפי דברי התוס' דמשמע דמפרשי דלמ"ד פ"נ ממונא הוי קרן אורחיי ממש כשו"ר, דא"כ למה חסה התורה יותר על קרן משו"ר לחייב ח"נ בגי' פעמים הראשונים. ולכן כתבו לפרש דגם להמ"ד פ"נ ממונא לא הוי קרן אורחיי לגמרי כשו"ר, אלא דלא הוי משונה לגמרי, דהמ"ד דס"ל פ"נ קנסא ס"ל דבחזקת שימור קיימי ואין דרכן כלל לנגוח, דהוי משונה לגמרי ולכן הוי קנסא, ואידך מ"ד ס"ל דלאו בחזקת שימור קיימי היינו דאינן בחזקת שלא יגחו אבל אינם ג"כ בחזקת שיגחו, דהוי אורחיי קצת, אבל מ"מ לא הוי כשו"ר דאורחיי בכך וקרן הוי משונה קצת, ולפי"ז כתבו דגם להמ"ד פ"נ ממונא חייב במשונה משום קרן, דקרן הוי משונה קצת, וכיון דהוי משונה מחייבין בכל משונה משום קרן (דלא חלקינן שוב בין משונה יותר למשונה קצת, דמקרן ילפינן דחייבין גם כשאין דרכו וטבעו בזה דהוי משונה) יעויין בתו"ח על התוס' שם, ובפנ"י שם, ובנחל"ד דף ד' ובמרומי שדה ד, ב' ע"ב, ודף ד', שהאריכו בזה וכווננו כולם לדבר אחד, דגם להמ"ד פ"נ ממונא הוי קרן משונה קצת יעויי"ש בדבריהם.

9) איך הוא מתרץ את הקושי?

ח. נמצא סמך מן הראשונים לשיטה זו בשיטה המקובצת ב"ק טו ע"ב בשם ריב"א:

שיטה מקובצת בבא קמא דף טו עמוד ב
 וריב"א אומר דאפילו למאן דאמר פלגא נזקא ממונא מיקרי קרן משונה אבל אינו משונה כל כך שיהא נחשבין תשלומין לקנס ואם כן אף לדבריו מצינו משונה שמשלם. וצריך עיון ליישב לשון התלמוד הא דנקט כלבא ושונרא יותר מקרן דעלמא. ה"ר ישעיה ז"ל.

10) האם ניתן ליישב את דברי ריב"א עם דברי התוספות?

ט. נעין שוב בדברי רשימות שיעורים שם סעיף ה:

רשימות שיעורים בבא קמא סימן ט סעיף ה
 ונראה ביאור הדברים, דהתוס' מפרשי דלמ"ד פ"נ ממונא, הנה כשכוונתו להזיק אז הוי אורחי' לנגוח, דמצד עצם טבע הבהמה אין דרכה לנגוח, ובזה חלוק קרן משו"ר, דשו"ר הוי אורחי' לגמרי היינו דהוא מצד עצם טבע הבהמה דאוכלת וכו', ומזיקה בדרך הלוכה, משא"כ בקרן אין דרכה מצד עצם טבעה לנגוח, דלכן נקרא קרן משונה גם להך מ"ד, היינו דאינו מצד עצם טבעה כשו"ר, אכן כשמתכוין להזיק – ע"י מקרה שהרגיזו אותו או סיבה אחרת – אז הוי זה אורחי' שיגח, ובזה הוא דמחולקים הב' מ"ד, דהמ"ד דס"ל פ"נ קנסא ס"ל דקרן הוי משונה לגמרי, היינו דגם כשמתכוין להזיק אין טבעו לנגוח, ומה דנוגח הוא משונה, ואידך מ"ד ס"ל דמעשה הנגיחה לאחר שמתכוין להזיק הוי אורחי' היינו דטבעו בכך, והוי אורחי' דכך הוא טבע השור דכשמתכוין להזיק הוא נוגח, דלפ"ז מתבאר היטב שיטת התוס', דבאכלה כסות וכו' חייב משום קרן גם להמ"ד פ"נ ממונא, דכשמתכוין להזיק הוי אורחי' להזיק ולאכול כסות וכו', משא"כ בכלבא דאכל אמרי וכו'. הוי זה משונה דגם כשמתכוין להזיק אינו עושה כן, דלכן א"א לחייב בזה להמ"ד פ"נ ממונא כיון דמעשה ההזיק הוי משונה, וא"א ללומדו מקרן, דבקרן כשמתכוין להזיק הוי מעשה הנגיחה אורחי' וכנ"ל, (ורק להמ"ד קנסא אפשר ללומדו מקרן לדידי' גם בקרן הוי משונה הא דנוגח כשמתכוין להזיק) ובהסוגיא דדף ה' קאמי' הגמ' שפיר דלמ"ד ממונא יש ללמוד קרן מאינך כיון דגם קרן הוי לדידי' מעשה דאורחי', היינו דבטבע הבהמה לעשות כן (כשמתכוין להזיק), דהא דקאמרה הגמ' שם דא"א ללמוד קרן מאינך דהוי מועדים מתחלתן משא"כ קרן, הכונה דאינך הוו מועדים מתחלתן היינו דטבעם בכך, משא"כ קרן דמשונה הוא דאינו בטבע הבהמה, א"א ללומדו מאינך, ולזה קאמרה הגמ' דלהמ"ד ממונא שפיר יש ללמוד קרן מאינך דגם קרן הוי כמועד מתחלתו דטבעו בכך כשמתכוין להזיק.

11) *לפיטתו, מה ההגדרה של קרן ל"ד? "פלאא נלקא מונא" ול"ד?*
"פלאא נלקא קנסא".

12) *איך לפי זה נוכח ליישב את שיטת התוספות על פיה ל"ד פלאא*
נלקא מונא כלבא אכא אימרא פטור?

13) *על פי זה הסבר למה נחש (בתוספות ב"ק לז ע"א ד"ה "והנחש")*
איננו קרן אף ל"ד? "פלאא נלקא מונא".

י. ננסה לדייק בכל ההגדרות של קרן על ידי דברי ה"אהל אבות" על ב"ק סימן ט, סעיף א:

אהל אבות בבא קמא סימן ט, סעיף א
 הרי עולה בזה מדי' התוס' ושו"ר דעימיה דגדר קרן תלוי הוא בהא דהוי משונה ולא בכונה להזיק תליא מילתא ותיקשי לן מכל הא דאמרו דקרן גדרה דכונתה להזיק (ושמא י"ל דאף דנחש קרן הוא מ"מ אף רגל הוא דהזיקו מצוי ומשו"ה פטור ברה"ר, ועיין בזה עוד להלן בסמוך).
 ואך דלכאוי אית לן למימר דאף דגדר קרן לחיובא היינו משום דכונתו להזיק וזהו חומרתו וטעם חיובו וכמוש"כ הראב"ד בדף ג: וז"ל "וכיון שהוא מזיק ולא נהנה דין הוא שיהא חייב אבל שן דלהנאתו הוא מתכוין ולא להזיק לא מתחייב", ומ"מ הלכות הקרן דהיינו חיובא דרה"ר ודין תמות ומועדות אינם תלויים בגדר קרן דכונתה להזיק, ואך בתכונת הקרן דמשונה היא ולא אורחיה, דהא דדין תמות לה משום דמשונה היא, ואף חיובא

דרה"ר תלוי בהא דהוי משונה, דהא אף קרן מועדת, אף דהורגלה בכך סו"ס מעשה משונה הוא וכמוש"כ הרמב"ם בפ"א מנזק"מ ה"ד וז"ל "וזה המשנה אם הורגל בשינויו פעמים רבות נעשה מועד", והרי דאף קרן מועדת חשיב לה מעשה משונה ואך דהמועד הורגל לשנות הוא, וכן היא משמעות סוגית הגמ' דף ד. דפרכינן לרב דאמר דתנא שור וכל מילי שור, וכי שור דרכו להזיק? במועד. ומועד דרכו להזיק? כיון דאייעד אורחיה הוא וחזינן דס"ד דגמ' דאף דמועד הוא, אכתי אי"ז חשיב דדרכו להזיק. דאף דהורגל לשנות, סו"ס שינוי הוא ולי"ש לדון בו שדרכו להזיק, ומסיק דמ"מ דרכו לעשות כן ובכלל דרכו להזיק דמתני' הוא, ומ"מ מכלל משונה לא נפיק (ועי' בחי' ר' ראובן סי' ב') וא"כ חיובו דתם ומועד ברה"ר משום דהוי משונה. ולפי"ז נחש חיובו משום דקרן הוא וכונתו להזיק ומ"מ דיני קרן לית ליה הואיל ודרכו להזיק ואי"ז משונה ונמצא דחיובא דקרן תליא בכונתו להזיק והלכותיו תלי בהא דהוי משונה ולא אורחיה.

14) מה המשמעות של "כונתו להזיק" ו"משונה" בהצדקות הקרן?

תשובות:

- 1) שם יש הנאה להזיקו ואין כוונתו להזיק ומכל מקום הוא קרן מצד "משונה".
- 2) כוונה להזיק ברגילות זו רגל. קרן זה "לאו אורחייהו בהכי".
- 3) קרן היא משונה, וישן ורגל עושים זאת ברגילות - השן בהנאה והרגל בדרך הילוכה.
- 4) אם קרן "כוונתו להזיק" אז היא חומרה, וזה מתאים למ"ד פלגא נזקא ממונא. ואם קרן היא "משונה", אז היא פחות חמורה, וזה מתאים למ"ד פלגא נזקא קנסא.
- 5) למ"ד פלגא דנזקא ממונא, פטור.
- 6) מדובר בשני מ"ד שונים: תחילת המסכת היא לפי מ"ד פלגא נזקא ממונא, וסוגיית "האי כלבא" היא לפי מ"ד פלגא נזקא ממונא.
- 7) הוא סובר שדוחק הוא להעמיד את הסוגייה הראשונה במסכת רק למ"ד "פלגא נזקא ממונא".
- 8) מהמשנה בדף יט ע"ב משמע שקרן זה "משונה", ולפי זה היא לפי מי שסובר "פלגא נזקא קנסא".
- 9) גם למ"ד שהמאפיין של קרן הוא "כוונתו להזיק", עדיין היא בגדר "משונה" קצת ולא לגמרי "אורחייהו בהכי", ולכן הוא גם יחייב מדין קרן את השור שאכל כסות.
- 10) משמע שיש מחלוקת ראשונים, והתוספות לא סוברים כך בכלל, אלא עושים הבדל מהותי בין "כוונה להזיק" לבין "משונה".
- 11) למ"ד "פלגא נזקא ממונא", כאשר שור רוצה להזיק, אורחייהו להזיק בנגיחת קרן, ולכן אף ש"לאו אורחייהו בהכי" לנגוח בקרן (ואם כן מצד זה הוא שונה משן ורגל), מ"מ כאשר הוא רוצה להזיק הוא עושה זאת על ידי נגיחה, ובזה אורחייהו בהכי. אבל למ"ד "חצי נזק קנס", גם כאשר השור בוחר להזיק, זה משונה בנגיחה.
- 12) גם לתוספות למ"ד פלגא נזקא ממונא, משונה נכנס לגדר קרן, אך משונה מאוד כגון כלב שאכל אימרא פטור.
- 13) קרן למ"ד "פלגא נזקא ממונא" היא "משונה" מיסודה, אך כאשר רוצה להזיק "אורחייהו בהכי". אבל נחש איננו כלל משונה - תמיד הוא נושך משום טבעו, ולכן איננו יכול להיות קרן.
- 14) "כוונה להזיק" מכניס את המזיק לכלל עניין "קרן", אך "משונה" נותן לקרן את דיניה המיוחדים, שהם תמות וחיוב ברשות הרבים.